

Verslag Overlegvergadering Verantwoordingsorgaan met Bestuur ABP gehouden op 26 april 2018 te Rotterdam

Het publieksverslag heeft als doel om bij pensioenfonds ABP aangesloten deelnemers, gepensioneerden en werkgevers inzicht te geven in de adviezen die het Verantwoordingsorgaan als medezeggenschapsorgaan aan het ABP bestuur geeft over voorgenomen beleidsbeslissingen en de besprekingen die het Verantwoordingsorgaan met het ABP bestuur voert. Voor de uitgebreide standpunten van de verschillende partijen in het Verantwoordingsorgaan wordt verwezen naar de eigen website van de fracties.

Opening en mededelingen

De voorzitter, mevrouw Wortmann, opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2017

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2017

ABP Statuten artikel 18.8

Het Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het bestuursverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht, over het door het Bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, bekend gemaakt en in het bestuursverslag van het fonds opgenomen.

Jaarverslag 2017

In de voorbereiding op de bevoegdheid tot het geven van een oordeel over het handelen van het bestuur heeft de Commissie Financiën en een afvaardiging van de Commissie Algemeen, van het Verantwoordingsorgaan, in het kader van het verantwoordingsproces overleg gevoerd met de externe accountant, de externe actuaris en de compliance officer van ABP. Deze gesprekken zijn goed verlopen en waren verhelderend.

Oordeel VO over het handelen van het bestuur in 2017

De heer Veringa, vicevoorzitter Verantwoordingsorgaan, deelt mede dat het Verantwoordingsorgaan een gezamenlijk oordeel geeft over het functioneel handelen van het bestuur. Vertrouwen rond persoonlijke inzet of functioneren van bestuurders komt in het oordeel niet aan de orde. Het is de vierde keer dat het Verantwoordingsorgaan in deze samenstelling het oordeel uitspreekt. Vergeleken met eerdere jaren zijn er binnen het Verantwoordingsorgaan op een aantal punten indringender gesprekken gevoerd over de weging van de bevindingen. Er zijn zaken voorgevallen waarin het bestuur meer in control had kunnen zijn en gebeurtenissen die tot kritische noten en leereffecten leiden. Het Verantwoordingsorgaan moet het oordeel echter geven binnen de brede scope van het handelen van het bestuur, namelijk het runnen van een pensioenfonds met een belegd vermogen van €400 miljard, gepensioneerden die hun pensioen moeten krijgen en deelnemers die moeten worden geholpen. Met inachtneming van de gemaakte kanttekeningen, oordeelt het Verantwoordingsorgaan positief over het handelen van het bestuur inzake het gevoerde beleid, de gemaakte beleidskeuzes en de naleving van goed pensioenfondsbestuur.

In het kader van de oordeelsvorming heeft het Verantwoordingsorgaan een aantal bevindingen onder de aandacht van het Bestuur gebracht evenals een aantal aanbeveling voor het jaar 2018 gedaan.

Voor een volledig overzicht van bevindingen en aanbevelingen raadpleeg:

http://jaarverslag.abp.nl/docs/ABP_JV_2017/index.php?nr=643&r_code=ABP_JV_2017

De voorzitter geeft de fracties de gelegenheid een eigen toelichting te geven op het oordeel.

De LvOP, meldt dat de fractie heeft ingestemd met een positief oordeel. Er zijn echter drie thema's waarop de fractie meer progressie had verwacht. Het eerste is de complexiteitsreductie. Er zijn weliswaar stapjes gezet, maar het gaat nog niet snel genoeg. Het tweede punt is de vraag in hoeverre de huidige keuze in de beleggingen aansluit bij de voorkeur van deelnemers. Het is zorgelijk dat ABP daar geen beeld van heeft. Nog zorgelijker is dat er geen stappen zijn ondernomen om daarachter te komen. De fractie vindt het van belang dat zo snel mogelijk te proberen. Het kost tijd en de uitkomsten moeten bij de volgende besluitvorming rond het beleggingsbeleid worden betrokken. Daarnaast ziet de fractie graag meer progressie in de evenwichtige belangenafweging. Sinds de fractie in het Verantwoordingsorgaan zit, roept men het bestuur op zoveel mogelijk inzichtelijk te maken voor alle deelnemers wie voor wie betaalt en hoeveel. Daar is nog beperkt inzicht in. Dat heeft ook betrekking op de effecten van bestuursbesluiten voor verschillende deelnemersgroepen. De fractie heeft om die reden negatief geadviseerd over de premieopslag VPL. De fractie betreurt het dat er sindsdien geen verbetering is opgetreden en dat het bestuur niet de bereidheid laat zien om hier op een andere manier mee om te gaan. De teksten van het bestuur over de taakinvulling met betrekking tot evenwichtige belangenafweging hebben die zorg versterkt. Het is een smalle taakopvatting. Er zullen dit jaar meer besluiten komen die een impact hebben op de manier waarop de belangen tussen de deelnemers worden afgewogen. De fractie hoopt dat een bredere benadering wordt gekozen en dat de effecten van besluiten voor alle deelnemers zo duidelijk en inzichtelijk mogelijk worden gemaakt. Eén van de onderwerpen waar dat zal spelen is de VPL. (VPL staat voor VUT Prepensioen en Levensloop en het betreft hier met name de financiering van de voorwaardelijke inkoop als onderdeel van VPL).

De CMHF/AC/FOG-ABP, meldt dat de fractie voor het eerst in de afgelopen vier jaar meer tijd nodig had om tot een oordeel te komen. De aarzeling kwam voort uit het communicatie (uitvoerings)beleid. De fractie was erg teleurgesteld over de communicatie rond het vervallen van de ANW-compensatie. Dat heeft ook te maken met het feit dat uit eerdere communicatieproblemen rond het AOW-partnerspensioen lessen zouden worden getrokken. Dat heeft het oordeel over het handelen van het bestuur medebepaald. Daar komt de adviesaanvraag inzake de statutenwijziging bij; ook dat dossier weegt zwaar. Aan de andere kant heeft iedereen pensioen uitbetaald gekregen, is het beleggingsbeleid goed en is vermogen toegenomen. De fractie komt na weging van alle elementen tot een gematigd positief oordeel.

De ACOP, brengt naar voren dat de fractie voor het eerst heeft gediscussieerd over een positief of een negatief oordeel. De discussie ging met name over het afschaffen van de ANW-compensatie. Hoewel er ook zaken goed zijn gegaan, domineert het afschaffen van de ANW-compensatie in het beeld over 2017. Het heeft een – wellicht beperkte – groep hard geraakt en veel boosheid en imago-risico's meegebracht. De fractie moet echter breder kijken en zaken als de rendementen en de processen zijn goed gegaan. Voor veel deelnemers is ANW echter het woord dat in 2017 bij het ABP hoort.

De CCOOP, meldt dat de fractie ook kanttekeningen heeft bij het oordeel. De fractie is echter van mening dat een groot deel van de moeilijkheden is ontstaan door de houding van de Pensioenkamer. De fractie onderschrijft een positief oordeel over het handelen van het bestuur.

De werkgeversgeleding, benadrukt dat veel zaken goed zijn gegaan, wat voor de werkgevers leidt tot een positief oordeel. Het bestuur heeft goed werk verricht. Dat neemt niet weg dat werkgevers de door andere fracties gemaakte opmerkingen over het afschaffen van de ANW-compensatie delen. Werkgevers benadrukken dat aandacht moet worden besteed aan de belangenafweging, voor zover die bij het ABP ligt. Het is niet de bedoeling over te doen wat op een andere tafel thuishoort, maar er zijn dossiers die de verantwoordelijkheid zijn van het bestuur.

Mevrouw Wortmann, voorzitter bestuur ABP, dankt het Verantwoordingsorgaan voor het positieve oordeel. Het bestuur herkent veel van de kanttekeningen. De bestuursvoorzitter heeft namens het bestuur in het voorwoord van het jaarverslag vermeld dat uit het ANW-dossier lessen moeten worden getrokken. Daar wordt hard aan gewerkt. In die zin is het oordeel een aanmoediging. Het bestuur neemt de verantwoordelijkheid voor een beheerste en integere bedrijfsvoering. Die probeert het bestuur grondig in te vullen. Vandaar de stap naar de Pensioenkamer over de complexiteit. Hetzelfde geldt voor de verantwoordelijkheid voor het evenwichtig afwegen van de belangen van alle deelnemers. Ook die verantwoordelijkheid vult het bestuur serieus in. Daar wordt het Verantwoordingsorgaan in meegenomen. Het bestuur ziet ernaar uit om in de komende tijd verder samen te werken met het Verantwoordingsorgaan. Mevrouw Wortmann dankt het Verantwoordingsorgaan voor haar inzet en betrokkenheid in de afgelopen vier jaar.

Inzicht in inkoop Voorwaardelijk Pensioen

In de overlegvergadering van het Bestuur ABP met het Verantwoordingsorgaan van 23 november 2017 zijn, naar aanleiding van de adviesaanvraag premie- & indexatienota 2018, door de LvOP fractie vragen gesteld tot het verkrijgen van meer inzicht in de regeling Inkoop Voorwaardelijk Pensioen (IVP). De vragen hadden betrekking op de volgende onderdelen van IVP:

- meer inzicht in de wijze waarop IVP is gefinancierd;
- inzicht in de risico's ten aanzien van de affinanciering eind 2022;
- inzicht in de in- en uitstroomcijfers.

Naar aanleiding van deze vragen is het Verantwoordingsorgaan door middel van een notitie eind maart jl. geïnformeerd over de aanleiding om deze regeling in 2007 in het leven te roepen. Verder is inzicht geboden in de gevraagde onderdelen.

De door het Bestuur opgestelde notitie was vervolgens aanleiding voor de LvOP tot het stellen van nadere vragen aan het Bestuur.

In de overlegvergadering heeft het bestuur aan de hand van een presentatie aandacht besteed aan deze en andere gestelde vragen. Ook is aandacht besteed aan de Q&A van De Nederlandse Bank betreffende dit onderwerp.

Toelichting op de gestelde vragen door de LvOP fractie

De presentatie is gehouden door de heer Van Lunteren, bestuurslid ABP.

De VPL-regeling is een afspraak van sociale partners die in 2007 is gemaakt. De afspraak betreft een extra voorwaardelijk pensioen in verband met de afschaffing van VUT en prepensioenen. VPL maakt deel uit van een groot pakket aan maatregelen en wordt door sociale partners in dat grotere pakket als evenwichtig beoordeeld. Dat is niet onomstreden geweest in de loop der jaren. Ook de rechter heeft echter geoordeeld dat evenwichtigheid in het totale pakket aanwezig is. Het bestuur voert de regeling uit en stelt het financiële beleid en de premie vast. Ook stelt het bestuur het spaarsaldo vast dat aan het eind van de regeling in 2022 nodig is. Het premiebeleid is gelijk aan dat van het OP/NP. Tot 2016 was er geen sprake van beheer van gelden want de premie die binnenkwam ging er in hetzelfde jaar weer uit. In 2016 is begonnen met sparen omdat er in 2022, bij afloop van de regeling, anders een piek zou optreden. Er is een premiepad afgesproken met een platgeslagen premie waarbij het accent op de laatste jaren ligt. Ook is informatie gegeven over het aantal deelnemers met aanspraken, het aantal deelnemers zonder aanspraken en de gemiddelde hoogte van de aanspraken.

Premiebeeld 2019-2022

Als er niets verandert bij het huidige financiële beleid is naar verwachting sprake van een constante premie van 2,6%-punt per jaar. De premiegrondslag is €50 miljard; er is sprake van een premieafdracht van €1,3 miljard per jaar. De premiedekkingsgraad op basis van de rente van eind september 2017 is 90,4%. Die premiedekkingsgraad is hoger dan die van de OP/NP-regeling. Deze is echter afhankelijk

van de marktrente. De premiedekkingsgraad is een volatiele maatstaf en kan op dagelijkse basis veranderen.

Het bestuur heeft sociale partners, op momenten die daarvoor in aanmerking kwamen, het signaal gegeven dat ze moesten praten over de VPL-aanspraken in het licht van de veranderingen in OP/NP. Er is op drie momenten sprake geweest van een versoering van de VPL-aanspraken:

- In mei 2015 bij het veranderen van de pensioenrekenleeftijd van 65 naar 67 jaar (7%);
- De aanpassing van het Witteveen kader in mei 2015 heeft geleid tot een versoering van 2,7%;
- De verhoging van de pensioenrekenleeftijd van 67 naar 68 jaar in januari 2018.

Dat zijn signalen van het bestuur in de richting van de Pensioenkamer, maar de beslissing is aan sociale partners.

Het is niet mogelijk de regeling na 2022 te laten doorlopen. Het is een wettelijke regeling; de maximale spreiding is 15 jaar, te beginnen in 2007. Het restant van de aanspraken moet eind 2022 worden gefinancierd. Dat is de reden van het opbouwen van de spaarpot en het platslaan van de premie gedurende de laatste jaren.

Naar aanleiding van de presentatie zijn onderstaande vragen gesteld en is er discussie gevoerd.

De LvOP mist in de notitie hoe de lusten en lasten zijn verdeeld over groepen deelnemers. De notitie meldt dat de regeling eerder evenwichtig is geacht, op grond van de relatief beperkte verschillen in het aantal maanden dat mensen van verschillende generaties langer zouden moeten doorwerken. Het is echter niet duidelijk hoeveel groepen deelnemers van verschillende leeftijden hebben bijgedragen en hoeveel ze ontvangen. Dat geldt ook voor mensen die switchen van baan of zzp'er worden. Dat is een wezenlijk onderdeel van het gevoel bij de mate van evenwichtigheid. De regeling kan weliswaar destijds door sociale partners als evenwichtig zijn beoordeeld maar er zijn in de loop der tijd diverse wijzigingen geweest, zoals de levensverwachting.

De heer Van Lunteren merkt op dat verschil moet worden gemaakt tussen vragen over de regeling en vragen die betrekking hebben op de uitvoering van de regeling. De verstrekte gegevens zijn de zaken die het bestuur uit hoofde van de uitvoering van de regeling ter beschikking heeft. Het bestuur heeft geen informatie over wat iedere generatie of jaarring afzonderlijk betaalt, want die is niet nodig voor de uitvoering. De regeling is door sociale partners afgesproken. Gegevens waar het bestuur niet over gaat en die voor het bestuur geen sturingsinformatie zijn, zijn niet beschikbaar.

De LvOP merkt op het triest te vinden als het ABP geen voorbeeldberekeningen zou kunnen maken op dit vlak, gezien de expertise die bij ABP en APG aanwezig zou moeten zijn. Gezien de wijzigingen is het relevant, mede vanuit de taak van het ABP rond evenwichtige belangenbehartiging, te toetsen of zaken nog evenwichtig kunnen worden uitgevoerd. De LvOP-fractie denkt dat het van belang is dergelijke informatie mee te nemen in de afweging.

De ACOP stelt voor op evenwichtige belangenafweging te toetsen wanneer er een wijziging in de regeling aan de orde is. De ACOP-fractie is er geen voorstander van om voor sommige elementen van de regeling met terugwerkende kracht die toets uit te voeren.

De LvOP memoreert dat het VO in meerderheid een negatief advies heeft gegeven over de herstelopslag voor de VPL-regeling, omdat onvoldoende duidelijk was waarom het bestuur het als evenwichtig beoordeelde. De fractie voorziet dat er opnieuw besluiten aan de orde zullen zijn over de VPL. Het lijkt verstandig om bijtijds aan te geven welke informatie het VO graag zou ontvangen om die afweging goed te kunnen maken.

De ACOP stelt dat de VPL een contract is tussen sociale partners en het ABP. De visie van DNB is dat het geen onderdeel is van de pensioenregeling. Dan is de conclusie dat het een zaak is tussen sociale partners en de uitvoeringsorganisatie ABP en geen onderdeel van de pensioenwetgeving dat ter

advisering in het VO hoort te liggen.

De heer Van Lunteren, bestuur ABP, meldt dat het bestuur informatie rond de evenwichtige belangenbehartiging in het kader van de uitvoering van de regeling, die onder andere bij de premiestelling aan de orde is, zal verstrekken. Het bestuur heeft besloten geen informatie te verstrekken over zaken die aan sociale partners zijn. De VPL is geen pensioen in de zin van de Pensioenwet tot het moment dat de aanspraken worden omgezet.

Op de constatering van de LvOP dat het bestuur de informatie die de LvOP-fractie noodzakelijk vindt voor de toets op evenwichtige belangenbehartiging niet verstrekt, meldt de heer Van Lunteren op dat het Verantwoordingsorgaan over het deel van de evenwichtige belangenbehartiging van het bestuur de benodigde informatie krijgt. Op delen waar het bestuur niet kan sturen, heeft het bestuur geen informatie.

Q&A DNB

Mevrouw Meijer, vicevoorzitter ABP-bestuur, meldt dat de publicatie over de financiering van de VPL-aanspraken betrekking heeft op de komende periode. Het bestuur heeft ervoor gekozen eerst de consequenties van de Q&A te bepalen. Wanneer er zekerheid is over de gevolgen en de effecten daarvan, zal in eerste instantie overleg met DNB worden gevoerd. Het bestuur is in een eerder stadium met DNB over de premiesystematiek in gesprek geweest, ook in 2016. Het bestuur wil het overleg met DNB in alle rust voeren. Wanneer er inzicht is in de gevolgen, niet alleen ten aanzien van de premie maar ook over de mogelijke juridische gevolgen, zal het bestuur met sociale partners in overleg treden. Getracht wordt het overleg met DNB zo spoedig mogelijk tot stand te brengen.

De LvOP memoreert dat de minister van SZW in november 2017 het beleid heeft aangescherpt. Het is de taak van het ABP-bestuur daarop te acteren. De vraag is of het bestuur sinds november 2017 overleg heeft gehad met DNB over het nieuwe beleid en of zaken niet duidelijk waren die bij PFZW (Pensioenfonds Zorg & Welzijn) blijkbaar wel duidelijk waren. De fractie vraagt niet naar exacte bedragen, maar is van mening dat als er discussie is over de financiering, het bestuur daar zijn stakeholders in den brede over moet informeren. Het Verantwoordingsorgaan is niet geïnformeerd, maar het is wellicht nog belangrijker dat deelnemers er iets over horen. De vraag is wat de gevolgen van het proces zijn voor andere tafels. Via openbare bronnen geschat kan de tegenvaller oplopen tot een bedrag van wel €2 miljard. Het is nu gemakkelijk om naar lopende gesprekken met DNB te verwijzen. Maar er is nu informatie nodig over wat het bestuur doet en hoe men acteert naar de stakeholders.

Mevrouw Meijer merkt op dat het bestuur twee keer per jaar overleg heeft met DNB over de situatie van ABP. Over de VPL-premiestelling is het laatst in 2016 overleg gevoerd. Er is naar aanleiding van de Q&A op ambtelijk niveau contact gezocht met DNB over de vraag naar de consequenties. De lijn van het bestuur de komende periode is eerst het gesprek te voeren over de wijze waarop DNB de Q&A en de interpretatie daarvan van toepassing wil verklaren op ABP en hoe dat zich verhoudt ten opzichte van het beleid dat het bestuur tot nu toe heeft gevoerd ten aanzien van de VPL-premiestelling. Op het moment dat het overleg met DNB niet of onvoldoende tot tevredenheid leidt, worden sociale partners geïnformeerd over de consequenties. Het bestuur heeft ervoor gekozen op dit dossier enigszins rust te bewaren en de ruimte te zoeken om te overleggen met partijen die ten aanzien van de premiestelling VPL de komende periode besluiten nemen.

De LvOP fractie stelt de vraag wat het bestuur sinds de aanscherping van de wetgeving heeft gedaan.

De heer Van Lunteren licht toe dat in 2016 zowel ambtelijk als bestuurlijk overleg met DNB over de wijze van premiestelling heeft plaatsgevonden. DNB heeft geconstateerd dat ABP het goed deed. In november 2017 is het uitvoeringsbesluit gewijzigd. Die wijziging heeft niet automatisch gevolgen voor

de premiestelling van alle fondsen. De Q&A is begin deze maand gepubliceerd. Daar wordt momenteel door het bestuursbureau van ABP met DNB over gesproken. De verwachting is dat binnen één à twee maanden overleg op bestuurlijk niveau plaatsvindt.

De LvOP stelt dat het antwoord onbevredigend is voor de stakeholders van het fonds. LvOP begrijpt dat met DNB wellicht vertrouwelijke gesprekken lopen. Het is zorgelijk dat het bestuur weinig actie onderneemt richting stakeholders en deelnemers om de discussie te duiden. Dat kan als een boemerang terugslaan, net als bij de AOW-partnertoeslag en de ANW-compensatieregeling. Als het probleem wordt doorgeschoven, zal dit aan alle tafels waar besluiten worden genomen, tot vertraging leiden.

De ACOP heeft zich de afgelopen maand gestoord aan paniekverhalen van mensen die geen kennis van zaken hebben. Spreker is blij dat het bestuur in dit dossier de rust heeft bewaard.

Verslag overlegvergadering Bestuur met VO d.d. 29 maart 2018

Naar aanleiding van het verslag memoreert de ACOP-fractie dat ten aanzien van de lange wachttijden is gemeld dat het technisch is en dat er hard aan wordt gewerkt om meer medewerkers beschikbaar te krijgen. Spreekster moest, na de melding dat de wachttijd 1 minuut zou zijn, 8 minuten wachten. De vraag is wanneer dit euvel wordt verholpen.

Mevrouw Meijer, vicevoorzitter ABP-bestuur, stelt dat het mogelijk is dat iemand langer moet wachten dan gemeld. Spreekster heeft een ochtend bij het Callcenter gezeten in de verwachting dat er veel zou worden gebeld naar aanleiding van de informatie over de ANW die op de website was gezet. Er waren wachttijden maar niet zodanig dat het extra ingehuurde personeel nodig was. Het zijn momentopnamen. Mevrouw Meijer is blij met de feedback. Er wordt aan gewerkt, maar het is lastig de piekmomenten in beeld te krijgen. Toen spreekster in het Callcenter aanwezig was, was ook het GUPO (GepensioneerdenUniform Pensioenoverzicht) verstuurd, wat tot vragen leidde. Het is lastig te bepalen wanneer en waar vragen over worden gesteld en wie ze moet beantwoorden.

De CMHF/AC/FOG-ABP fractie ontvangt signalen dat de wachttijden oplopen tot een half uur en langer. Op de vraag naar een overzicht van de huidige wachttijden en het aantal mensen dat ophangt, meldt de heer Hellendoorn, medewerker bestuursbureau ABP, dat die cijfers wekelijks beschikbaar komen. Het geschetste beeld komt daar niet in terug. Spreker zal in de commissie Communicatie een presentatie geven over de getallen.

Rondvraag

De ACOP fractie heeft naar aanleiding van een uitzending van Zembla vragen gesteld over de medicijnfabrikant Aurobindo. In de schriftelijke beantwoording van deze vragen stelt het bestuur dat men door Zembla op de situatie is gewezen. ABP gaat specifieke engagementdoelen formuleren voor Aurobindo en andere farmaceutische bedrijven. De ACOP-fractie gaat ervan uit dat het Verantwoordingsorgaan daarvan op de hoogte wordt gesteld. Er zullen ook andere Nederlandse pensioenfondsen in Aurobindo investeren. Het lijkt verstandig om samen op te trekken. De vraag is of de aanwezige informatie aanleiding is om de implementatie van het insluitingsbeleid ten aanzien van farmaceutische bedrijven te versnellen. Spreker stelt dat er kennelijk niet zo'n organisatie is als bij palmolie een soort samenbundeling van bedrijven die zich op een betere manier met de palmolieproductie bezighouden.

De heer Van Houwelingen, bestuur ABP, deelt mede dat het bestuur op de hoogte is van de rapporten van changing markets, die breder gaan dan Aurobindo. Aurobindo was het onderwerp in de uitzending van Zembla; er is ook gerefereerd aan de 17 andere farmaceuten die daar fabrieken hebben voor de productie van generieke medicijnen. Het thema was bekend, maar de ernst van de situatie is door Zembla duidelijker geworden. Hier is uitvoerig over gesproken in de beleggingscommissie en over

gerapporteerd in het bestuur. De problematiek rond de farmaceutische bedrijven en de ESG-criteria die ermee te maken hebben zijn te vergelijken met de misstanden in de textielindustrie van een aantal jaar geleden. (ESG-criteria: richtlijnen op het gebied van (environment) milieu, (social), maatschappelijk en (government) goed bestuur). Rond palmolie zijn initiatieven ontstaan vanuit de institutionele beleggers om te zorgen dat er betere afspraken worden gemaakt en een beter ESG-beleid. Er worden gerichte vragen gesteld, in eerste instantie aan Aurobindo. Dat zal echter worden verbreed naar andere farmaceutische bedrijven. De problematiek is telefonisch met de Raad van Bestuur van Aurobindo besproken. De antwoorden verplichten het bestuur om hoor en wederhoor toe te passen. Er zijn ook schriftelijke vragen gesteld waarop binnenkort antwoord wordt verwacht. Het bestuur onderzoekt hoe andere institutionele beleggers ermee omgaan en zal de materie rond Aurobindo maar ook breder, niet loslaten totdat de vragen voldoende zijn beantwoord, inclusief hoe dat zich al dan niet kan omzetten in engagement (het belang hechten aan een maatschappelijke kwestie). Er zijn alternatieven, zoals samen met andere institutionele partijen het gesprek aangaan. Het inclusionsbeleid leent zich goed om te bepalen hoe wordt omgegaan met bedrijven die het goed doen en bedrijven die het minder goed doen. ABP wil beleggen in koplopers en niet in achterblijvers. Daarnaast is er een tussencategorie van bedrijven die naar verwachting met engagement in de kopgroep te krijgen zijn. Dat beleid is nog niet ingeregeld voor de farmaceutische industrie maar dat staat op de rol. De doelstelling is om het operationeel te hebben op 1 januari 2019. Het is niet mogelijk dat naar voren te halen. Het bestuur zal zich focussen op de problematiek in die 18 bedrijven en de farmaceutische industrie die erachter zit. Het maken van inclusiebeleid is niet ingewikkeld. Het kost echter tijd om het op een zorgvuldige manier te doen, met achterliggende systemen die alle data bevatten waarmee dagelijks kan worden onderzocht hoe bedrijven ervoor staan en per sector specifieke ESG-inkleuring te geven aan het inclusiebeleid. Aan de andere kant mag het niet ten koste gaan van het rendement. Als dit proces achter de rug is, is ABP koploper in de wereld. Het bestuur zal het Verantwoordingsorgaan te zijner tijd nader informeren over de vertaling van de problematiek, zij het wellicht alleen in generieke termen.

De ACOP wijst op de aandeelhoudersvergadering van Shell volgende maand, waar een conceptverklaring ligt dat Shell zich duurzamer moet gedragen. De vraag is of ABP van plan is deze resolutie te ondersteunen.

De heer Van Houwelingen, bestuur ABP, deelt mede dat het bestuur dit heeft besproken maar nog geen besluit heeft genomen. Dat laat onverlet dat het bestuur van mening is dat Shell in een versneld tempo aan de slag moet met de transitie. Er wordt al langer met Shell engagement gevoerd, waarin dit gespreksonderwerp is.

Op de vraag van de ACOP of het Verantwoordingsorgaan, als er een besluit is genomen, voor de aandeelhoudersvergadering wordt geïnformeerd, meldt de heer Van Houwelingen dat dit nog niet bekend is. De vraag is of ABP wil meedoen in het debat over deze motie, waarin een aantal partijen ervoor kiest om met stemverklaringen de publiciteit te zoeken. Die vraag is binnen het bestuur besproken maar nog niet beantwoord. Hoewel de aandeelhoudersvergadering van Shell iets anders is dan de gemiddelde aandeelhoudersvergadering waarin ABP stemt, brengt het fonds in principe geen stemverklaring uit voordat wordt gestemd.

Sluiting

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun komst en bijdragen en sluit de vergadering.